

6. В'ятрович В. Чому Росія програє цю війну. URL: <https://novynarnia.com/2022/02/20/volodymyr-vyatrovych-chomu-rosiya-prograye-czyu-vijnu/>
7. Кривенко С. Привід, причина і призначення російсько-української війни. URL: https://tvoemisto.tv/blogs/pryvid_prychyna_i_pryznachennya_rosiyskoukrainskoj_vijny_138442.html

УДК 316.76

Г. Синоруб, канд. наук із соц. ком., доц.

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Україна

Т. Гусева, канд. психол. наук

Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського, Україна

СОЦІАЛЬНА СУТНІСТЬ КОНФЛІКТУ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

H. Synorub, PhD in Social Communication, Associate Professor; T. Husieva, Ph.D in Psychological Sciences

SOCIAL ESSENCE OF THE CONFLICT: HISTORICAL ASPECT

Сьогодні як ніколи набуває актуальності тема конфлікту як соціального феномену.

Соціальна сутність конфлікту дуже тісно пов'язана з його функціональністю. Для розуміння підвалин конфлікту завжди необхідно збагнути його соціальну складову частину (вперше на цьому наголосив Л. Козер). В основі соціального підходу до конфліктної природи лежить принцип соціальних протиріч (формалізація та систематизація подій, що виникають на ґрунті конфлікту, соціальна динаміка, яка порушує рівновагу подій та явищ у суспільствах тощо).

Що ж до структурного підходу до соціальних аспектів конфліктних подій та явищ, то вартує наголосити на тому, що соціальні науки оперують двома баченнями розуміння природи цих соціальних феноменів.

Перший аспект етногенези соціальних протиріч при конфліктних ситуаціях належить ученому Т. Парсонсу, який при здійсненні аналізу подій практично повністю заперечував соціальну природу протиріч, нехтував зіткненням інтересів, владним чинником суспільного розвитку. Не заперечуючи наявність конфліктів як таких, науковець аналізує соціальний конфлікт як аномалію, викривлення, відхилення від якогось природного, нормального перебігу подій у суспільному середовищі, ексцес суспільної рівноваги. У соціології ця течія отримала назву “теорія порядку”.

Прибічником *другої візії етногенези соціальних протиріч при конфліктних ситуаціях* був соціолог Л. Козер. Він став відомим як упорядник “конфліктної теорії”, ідеї соціальної рівноваги. Ця теорія не лише підкреслює природне походження конфліктів, але й висуває сам конфлікт у ранг обов'язкових для появи протиріч та їх вирішення елементів.

Наприкінці 80-х років минулого століття з'явився навіть термін “соціальна рівновага” (це було пов'язано з розширенням теорії постмодернізму [4]) – настільки тісно прибічники конфліктогенної першості пов'язували її з реальним життям. Прихильники цієї теорії за базові принципи своїх міркувань поклали модель конфліктного тлумачення тих чи інших проявів соціального життя. В основі “конфліктної теорії” лежить прагнення науковців окреслити ключові позитивні функції конфлікту в соціальній сфері, в справі соціальної життєздатності суспільства.

*III Міжнародна наукова конференція «ВОЄННІ КОНФЛІКТИ ТА ТЕХНОГЕННІ
КАТАСТРОФИ: історичні та психологічні наслідки»*

Послідовники “соціальної рівноваги” вважають, що конфлікт виступає не лише обов’язковим елементом суспільного розвитку та соціальних стосунків, але й вважається певним страховим фактором будь-якої соціально-суспільної системи. За їхніми переконаннями, саме конфлікт дозволяє (завдяки набору певних реформ та інтеграційних чинників) привести соціальний організм до такого стану, який відповідав би постконфліктним умовам. Суспільства, які легко переживають конфлікти, на думку прибічників теорії Л. Козера, мають неабияку суспільну користь, тому що конфліктні ситуації та процеси є запорукою модифікації та перебудови тих старих умов, за яких жили суспільства і створення більш сучасних, модернових нормативних засад функціонування суспільств – так само нових і модифікованих внаслідок створення й вирішення конфліктних ситуацій.

Отже, сутність “конфліктної теорії” Л. Козера полягає в тому, що виникає потреба звести дві складові частини соціальних взаємин у суспільстві – інтегровану (часом об’єднуючу, часом архаїчну, часом авторитарну) та конфліктну (іноді прогресивну, іноді ліберальну, іноді революційну). При цьому досить складно конкретизувати, яка соціальна риса суспільного буття – конфлікт, насильство, байдужість, компромісність тощо – виступає ключовим чинником розвитку стосунків між представниками різних верств суспільства. “Конфліктна теорія” передбачає, що соціальний конфлікт має свої, притаманні лише йому, риси. Власне, теорія конфлікту спрямована на з’ясування тих чинників конфліктних ситуацій, які роблять соціальні стосунки іншими, відмінними від тих, які були в передконфліктний період.

Зазначимо, що конфлікти досить рідко стосуються тих ключових суспільних факторів, які впливали б на цілісність соціальних чинників існування систем чи режимів. Різні конфліктні ситуації є важливими – але не менш важливими є й аналітичні спроможності вивчення цих ситуацій. Чим більш демократичним є суспільство, тим більш відкритими є можливості аналізу причин, перебігу і наслідків конфліктів. Теорія конфлікту спрямована на з’ясування того, що саме призвело до конфлікту і що саме в соціальних схемах, які притаманні суспільству, змінилось.

Зазначимо, що теорія конфлікту передбачає розгляд усієї соціальної системи як потенційної конфліктної системи. Тому, на наше переконання, сучасне бачення конфліктогенних ситуацій передбачає наявність таких соціальних чинників.

По-перше, соціальна структура суспільства розглядається як система різноманітно налаштованих, але покликаних дотримуватись компромісів до певного часу суспільного розвитку елементів цієї структури (особистість – влада – інтереси тощо).

По-друге, будь-яка соціальна система складається з різноманітних частин, які мають різні соціальні завдання, а тому їхнім взаєминам притаманні дисбаланс, напруга, протиріччя у просуванні власних інтересів.

По-третє, усі взаємини між різноманітними частинами соціальних систем можуть (якщо складуться певні обставини) стати або ворожими (конфліктними), або дружніми (компромісними).

По-четверте, будь-яка конфліктна ситуація може розглядатись як засіб зміцнення основи зближення різноманітних частин соціальної системи та джерело компромісів при вирішенні гострих суперечок [5].

Власне, усі ці принципи і являють собою основу тлумачення конфліктних ситуацій, що виникають у соціальних системах. Використання цих чотирьох парадигм дозволяє говорити про потенційні аналітичні можливості сучасних соціальних наук, які конфліктне наповнення ситуацій адаптуватимуть до специфіки та різноманітності форм суперечливих соціальних відносин, що складаються на конкретному історичному етапі.

Теорія конфлікту передбачає досить чітке бачення основних характеристик конфліктного наповнення соціального середовища. Якщо дотримуватись постулатів

підходів Л. Козера, то причиною конфлікту виступають чинники соціальної нерівності, нерівномірної системи розподілу бюджетних та інших благ. Якщо виникає ризик втрати свобод, які дають можливість висловлювати невдоволення існуючими соціальними принципами, то спрацьовує принцип виникнення конфліктів, який призводить до загострення ситуації. При цьому важливими є саме психологічні зміни – наприклад, утиски свобод, які посилюють виникнення відкритого конфлікту.

Гострота конфлікту залежить від його емоційних чинників, а тривалість конфлікту залежить від: чіткості мети тих соціальних груп, які беруть участь у конфлікті; міри їхньої готовності до компромісів; реальної оцінки тих результатів, які може принести закінчення конфлікту.

На нашу думку, найважливішим елементом теорії конфлікту є виокремлення принципів позитивних функцій конфлікту. Л. Козер при цьому підкреслює, що позитивізм у розв'язанні конфлікту існує лише за умов збереження інституціональних взірців усієї соціальної системи. Позитивізм конфлікту полягає в адаптаційних перевагах, у тому, що сам конфлікт сприяє одержанню критично важливих умов поточного функціонування та розвитку соціального організму. Конфліктні процеси, таким чином, сприяють позитивним змінам та адаптаційним процесам щодо сучасних соціальних контекстів у суспільстві. Конфлікт сприятиме більш чіткому розмежуванню групових інтересів, децентралізації влади, розвиткові свобод.

З українських класиків соціальних наук найбільш цікаві розробки конфліктного наповнення соціальної дійсності належать Б. Кістяківському [1]. Використовуючи принцип глибокого наукового аналізу будь-яких соціальних явищ та подій, Богдан Олександрович вважав за необхідне запроваджувати принцип соціальної психології у дослідженні процесів, що відбуваються у суспільствах. Підходом до соціального психологізму при вивченні конфліктів слугувала для Б. Кістяківського класична в соціальних науках ідея соціолога М. Вебера про те, що розуміння раціоналізму в будь-якій гострій ситуації потребує комплексного, соціального, а не індивідуального, обмеженого підходу до того, що аналізується.

При вивченні конфлікту, за Б. Кістяківським, розглянемо три аспекти, які стануть корисними для аналізу. Перший – це формування ключових суспільних понять: держава, право, соціум. Другий – виявлення справжніх, глибинних, а не поверхових відносин у соціальній сфері, ступінь об'єктивності та ступінь випадковості виникнення конфлікту. Третій – визначення проблеми соціальних цінностей. Отже, онтологія проблеми соціальних конфліктів, на думку Б. Кістяківського, пов'язана з необхідністю встановлення причинних зв'язків, що впливають на рівень конфліктогенності ситуації.

Крім категорії обов'язковості, необхідності, неминучості конфлікту, визначення ролі свідомого соціального впливу на хід подій, необхідно враховувати і категорію соціальної належності, яка формується у соціальних групах та закріплюється як норма у постконфліктний період. Б. Кістяківський був упевнений у тому, що пізнання соціальними науками проблем конфлікту має здійснюватися у трьох площинах: спільність, необхідність, належність.

Поняття соціального, політичного, воєнного, міжнародного конфлікту дедалі більше виходить за рамки, у яких вони розглядалися у XIX ст. Найвищою формою конфлікту, інструментом остаточного та радикального вирішення конфліктної ситуації і сьогодні виступає війна, яка значно раніше досягла розвинених форм, аніж мирні відносини та зазнала глибоких змін за соціально-політичним змістом, воєнно-технічними характеристиками, масштабами, руйнівною і знищувальною силою.

Війна визначається як найпотужніша, всеосяжна, наймасштабніша форма розподілу і перерозподілу влади – конфлікт, у якому ставки найвищі, а наслідки структурно-радикальні. Кількісна відмінність війни від простого конфлікту призводить

до відмінностей якісних: війна постає не лише найвищою формою конфлікту, а й, певною мірою, його запереченням – інструментом остаточного та радикального вирішення конфліктної ситуації [2, с. 53].

Розширився зміст війни. Якщо сто й більше років тому війна повною мірою вичерпувалася збройною боротьбою, то сьогодні вона доповнюється дипломатичною, економічною, інформаційно-психологічною, розвідувально-диверсійною, терористичною й іншими формами боротьби, які відповідають єдиній меті і розгортаються не лише на території воюючих країн, а й у глобальному геополітичному просторі.

Література

1. Бурлачук В. Біля витоків соціологічної думки в Україні К. : Ін-т соціології НАНУ, 1995. С. 48-50.
2. Кононенко С.В. Війна в міжнародній політиці: технологія, культура, організація. Наукові записки ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України. 2008. Вип. 41. С. 53-63.
3. Синоруб Г. П. Поняття конфліктного наповнення діяльності мас-медіа в теорії соціальних комунікацій:(контекст формування поведінки аудиторії): автореф. дис...к.н.із соц.ком: 27.00.01.Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка, Інститут журналістики. К., 2009. 16 с.
4. Mannheim K. Czlowiek i spoleczenstwo w dobie przebudowy. Carl Mannheim . W-wa, 1984. S. 492-493.
5. Featherstone M. Toward a Sociology of Postmodern Culture. Culture and Social Culture. N. Y. DeGruyer, 1988. P. 75.

УДК327.1:94(063)

Н. Шостаківська, канд. пед. наук, доц.; Ю. Гудак

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна

УЧАСТЬ НАТО ТА ЄС У ВРЕГУЛЮВАННІ ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ ТА ЛІКВІДАЦІЇ ТЕХНОГЕННИХ КАТАСТРОФ

N. Shostakivska, Ph.D., Assoc. Prof.; Yu. Hudak

NATO AND EU INVOLVEMENT IN THE SETTLEMENT OF MILITARY CONFLICTS AND MAN-MADE DISASTERS

У сучасному світі збройні конфлікти та техногенні катастрофи є одними з найбільш складних та небезпечних проблем, що стикаються людство. НАТО та ЄС, які є двома з найбільш впливових міжнародних організацій, забезпечують безпеку та стабільність в світі.

НАТО (Північноатлантичний договір) - військово-політичний альянс країн Європи та Північної Америки, заснований у 1949 році з метою забезпечення безпеки своїх членів. Участь НАТО включає різноманітні заходи, що спрямовані на збереження миру та безпеки у світі.

Європейський Союз - політичний та економічний союз 27 європейських країн. ЄС також займається питаннями безпеки, включаючи участь у врегулюванні воєнних конфліктів та ліквідації техногенних катастроф, а також здійснює заходи з метою забезпечення миру та стабільності у світі.

Врегулювання воєнних конфліктів та ліквідація техногенних катастроф вимагають координації зусиль різних країн та міжнародних організацій. Альянс та Європейський союз здійснюють різноманітні дії з метою досягнення миру та